

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б.Жильцов
20 16 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль II. Логопедія (дислалія)

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки 6.010105 «Корекційна освіта (логопедія)»

(шифр і назва напряму підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

2016 – 2017 навчальний рік

за напрямом підготовки «Корекційна освіта (логопедія)».

Розробник: Е.А. Данілавічюте, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Протокол від «07» вересня 2016 р. № 2

Завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти
_____ (О.В. Мартинчук)

Розподіл годин звірено з робочим планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини _____ Н. А. Клішевич

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	
Структура програми навчальної дисципліни.....	
I. Опис предмета навчальної дисципліни.....	
II. Тематичний план навчальної дисципліни.....	
III. Програма.....	
<i>Змістовий модуль I. Дислалія як результат порушень функціонального та механічного характеру.....</i>	
<i>Змістовий модуль II. Психолінгвістичний підхід до діагностики та корекції при дислалії.....</i>	
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Модуль II. Логопедія (дислалія)».....	
V. Плани практичних занять.....	
VI. Завдання для самостійної роботи.....	
VII. Індивідуальна навчально-дослідна робота.....	
VIII. Система поточного та підсумкового контролю.....	
IX. Методи навчання.....	
X. Методичне забезпечення курсу.....	
XI. Питання до екзамену.....	
XII. Література.....	

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Модуль II. Логопедія (дислалія)» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою спеціальної психології корекційної та інклюзивної освіти на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики підготовки першого (бакалаврського) рівня відповідно до навчального плану для напряму підготовки «Корекційна освіта (логопедія)» денної форми навчання.

Робочу навчальну програму складено згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС). Програма визначає обсяг знань, які повинен опанувати здобувач вищої освіти відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни «Модуль II. Логопедія (дислалія)», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

Метою навчальної дисципліни «Модуль II. Логопедія (дислалія)» є формування у здобувачів вищої освіти теоретико-методологічних знань про такий вид порушень мовлення, як дислалія, про причини, що її викликають, шляхи її подолання та попередження; надати практичні навички роботи з дітьми на основі засвоєних прийомів виявлення, корекції та профілактики мовленнєвих розладів.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Модуль II. Логопедія (дислалія)» є:

- надати здобувачам вищої освіти теоретичні знання щодо загальної характеристики дислалії, етіології, механізмів, симптоматики, класифікації, динаміки перебігу даного порушення мовлення за умов спонтанного та цілеспрямованого навчання та виховання;

- сформувати у здобувачів вищої освіти уміння правильно діагностувати дислалію та визначати ефективні шляхи корекційного впливу;

- ознайомити здобувачів вищої освіти з питаннями організації логопедичної допомоги та профілактики дислалії.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати: види мовленнєвих порушень (форми дислалії), їх причини, механізми, структуру, симптоматику; методики корекційної роботи з подолання дислалії; зміст та організацію логопедичної допомоги населенню в Україні з означеним вище мовленнєвим розладом;

вміти:

- проводити кваліфіковане психолого-педагогічне обстеження з метою визначення перебігу психічного розвитку, відповідності його віковим нормам, а також структури дефекту при певній мовленнєвій ваді;

- володіти методами диференційованої діагностики для визначення виду порушень;

- здійснювати корекційний вплив, володіти методами навчання та виховання дітей з різними формами дислалії;

- впроваджувати в практику різні профілактичні засоби з метою попередження виникнення мовленнєвих вад або вторинних відхилень у психічному

розвитку дитини;

– здійснювати консультування дітей та дорослих з відхиленнями у мовленнєвому розвитку, їхніх батьків та педагогів з проблеми навчання, розвитку, життєвого та професійного самовизначення.

На практичних заняттях здобувачі вищої освіти уточнюють, поглиблюють, систематизують, узагальнюють та закріплюють отримані в процесі лекційної та самостійної роботи знання й уміння.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 120 год., з них 22 год. – лекції, 10 год. – практичні заняття, 10 год. – семінарські заняття, самостійна робота – 42 год., модульний контроль – 6 год., самостійна робота з підготовки до складання екзамену – 30 годин.

Вивчення здобувачами вищої освіти навчальної дисципліни «Модуль II. Логопедія (дислалія)» завершується складанням екзамену.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 0101 «Педагогічна освіта»	нормативна	
	Напрямок підготовки 6.010105 «Корекційна освіта (логопедія)»		
Модулів – 2	Спеціальність: _____	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		3-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 5	Освітньо-професійний рівень: <u>перший (бакалаврський)</u>	Лекції	
		22 год.	
		Практичні	
		10 год.	
		Семінарські	
		10 год.	
		Самостійна робота	
		42 год.	
		Модульний контроль	
		6 год.	
Семестровий контроль			
30 год.			
Вид контролю:			
екзамен			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семінарських	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль I. Дислалія як результат порушень функціонального та механічного характеру								
1.	Сучасні погляди на дислалію	12	6	4	2		6	
2.	Форми, види та механізми виникнення недоліків звуковимови	14	8	4	2	2	6	
	Модульна контрольна робота	2						2
	Разом	28	14	8	4	2	12	2
Змістовий модуль II. Психолінгвістичний підхід до діагностики та корекції при дислалії								
3.	Процедура логопедичного обстеження при дислалії	10	4	2		2	6	
4.	Стратегія логопедичного впливу при дислалії	12	6	2	2	2	6	
5.	Недоліки вимови голосних звуків та методика їх подолання	12	6	2	2	2	6	
6.	Недоліки вимови приголосних звуків та методика їх подолання	14	6	4		2	6	
	Модульна контрольна робота							2
7.	Специфічні напрями подолання порушень розвитку при поліморфній дислалії. Профілактика виникнення дислалії	12	6	4	2		6	
	Модульна контрольна робота	2						2
	Разом	62	28	14	6	8	30	4
	Самостійна робота з підготовки до екзамену	30						
	Разом за навчальним планом	120	42	22	10	10	42	6

ІІІ. ПРОГРАМА

МОДУЛЬ ІІ. ЛОГОПЕДІЯ (ДИСЛАЛІЯ)

Змістовий модуль 1

Дислалія як результат порушень функціонального та органічного характеру

Лекція 1. Сучасні погляди на дислалію

Визначення дислалії, значення терміну. Короткі відомості з історії вивчення вад звуковимови. Поширеність та особливості прояву дефекту в різних вікових групах дітей. Вплив вад вимови звуків на оволодіння грамотою, на розвиток особистості дитини.

Практичне заняття 1. Сучасні погляди на дислалію.

Лекція 2. Форми, види та механізми виникнення недоліків звуковимови

Класифікація дислалії відповідно до причин, механізмів, кількісних та якісних проявів дефекту звуковимови. Функціональна дислалія, її форми відповідно до порушення психофізіологічного механізму; симптоматика. Органічна дислалія, її зумовленість аномаліями будови артикуляційного апарату. Своєрідність вимови звуків у контексті аномалій будови артикуляційного апарата.

Практичне заняття 2. Форми, види та механізми виникнення недоліків звуковимови.

Змістовий модуль 2

Психолінгвістичний підхід до діагностики та корекції при дислалії

Лекція 1. Процедура логопедичного обстеження при дислалії

Сутність психолінгвістичного підходу та його значення для організації процедури обстеження. Мета, зміст та методика обстеження дитини з дислалією. Диференціальна діагностика: відмежування дислалії від вікових особливостей мовлення, мінімальних проявів дизартрії, інших мовленнєвих розладів тощо.

Практичне заняття 3. Процедура логопедичного обстеження при дислалії.

Лекція 2. Стратегія логопедичного впливу при дислалії

Принципи, зміст та методи логопедичної роботи, спрямованої на виховання правильної вимови звуків. Характеристика основних етапів роботи над звуком: формування первинних вимовних умінь та навичок, постановки звуків і їх автоматизації, диференціації та введення у зв'язне мовлення.

Структура логопедичних занять при дислалії. Використання вербального матеріалу, ігор, наочності, технічних засобів навчання, ритміки.

Практичне заняття 4. Стратегія логопедичного впливу при дислалії.

Лекція 3. Недоліки вимови голосних звуків та методика їх подолання

Артикуляційно-акустична характеристика голосних звуків (а; о; у; е; и; і). Механізм утворення голосних звуків. Види недоліків вимови голосних звуків. Методика подолання порушень вимови голосних звуків.

Практичне заняття 5. Недоліки вимови голосних звуків та методика їх подолання.

Лекція 4. Недоліки вимови приголосних звуків та методика їх подолання

Акустико-артикуляційна характеристика свистячих звуків (с; с'; з; з'). Механізм їх утворення. Акустико-артикуляційна характеристика та механізм утворення шиплячих звуків (ш; ж; ч). Акустико-артикуляційна характеристика та механізм утворення африкатів (ц; ц'; дз; дз'; ч; дж, щ). Недоліки вимови свистячих та шиплячих звуків. Різновиди сигматизмів та парасигматизмів. Методика подолання недоліків вимови свистячих та шиплячих звуків.

Акустико-артикуляційна характеристика сонорних звуків (носових: м, н, н'; ротових: й, л, л', р, р') та механізм їх утворення. Недоліки вимови сонорних звуків (види йтоцизмів і парайотоцизмів, ламбдацизмів і параламбдацизмів, ротацизмів і параротацизмів). Методика подолання недоліків вимови сонорних звуків.

Акустико-артикуляційна характеристика задньоязикових звуків (к, г, х) і глоткового (г) та механізм їх утворення. Недоліки вимови даних звуків. Методика подолання недоліків вимови задньоязикових звуків. Дефекти оглушення і одзвінчення приголосних звуків і методика їх подолання.

Практичне заняття 6. Недоліки вимови приголосних звуків та методика їх подолання.

Лекція 5. Специфічні напрями подолання порушень розвитку при поліморфній дислалії. Профілактика виникнення дислалії

Послідовність виправлення неправильної вимови фонем у випадках складного порушення звуковимови. Планування роботи над двома та більшою кількістю фонем. Система логопедичного впливу при функціональній та органічній дислалії. Технічні засоби навчання при дислалії. Робота над розвитком фонематичних процесів. Профілактика дислалії.

Практичне заняття 7. Специфічні напрями подолання порушень розвитку при поліморфній дислалії. Профілактика виникнення дислалії.

IV. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «МОДУЛЬ II. ЛОГОПЕДІЯ (ДИСЛАЛІЯ)»

Разом: 120 год., з них 22 год. – лекції, 10 год. – семінарські заняття, 10 год. – практичні заняття, самостійна робота – 42 год., модульний контроль – 6 год., семестровий контроль – 30 годин.

Кількість балів за модуль	62 бали			149 балів			
Модулі	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			
Назва модуля	<i>Дислалія як результат порушень функціонального та органічного характеру</i>			<i>Психолінгвістичний підхід до діагностики та корекції при дислалії</i>			
Теми	1-2	3-4	5	6	7	8-9	10-11
Теми лекцій	Сучасні погляди на дислалію (2 б.)	Форми, види та механізми виникнення недоліків звуковимови (2 б.)	Процедура логопедичного обстеження при дислалії (1 б.)	Стратегія логопедичного впливу при дислалії (1 б.)	Недоліки вимови голосних звуків та методика їх подолання (1 б.)	Недоліки вимови приголосних звуків та методика їх подолання (2 б.)	Специфічні напрями подолання порушень розвитку при поліморфній дислалії. Профілактика виникнення дислалії (2 б.)
	1	2-3	4	5	6-7	8-9	10
Теми семінарських і практичних занять	Сучасні погляди на дислалію (1 б.)	Форми, види та механізми виникнення недоліків звуковимови (2 б.)	Процедура логопедичного обстеження при дислалії (1 б.)	Стратегія логопедичного впливу при дислалії (2 б.)	Недоліки вимови голосних звуків та методика їх подолання (2 б.)	Недоліки вимови приголосних звуків та методика їх подолання (1 б.)	Специфічні напрями подолання порушень розвитку при поліморфній дислалії. Профілактика виникнення дислалії (1 б.)
Бали за роботу на сем. занятті	10 балів	10 балів	10 балів		10 балів	10 балів	
Самостійна робота	5	5	5	5	5	5	5
Поточний контроль	модульна контрольна робота №1 (25 балів)			модульна контрольна робота №2 (25 балів)		модульна контрольна робота №3 (25 балів)	
ІНДЗ	30 балів(здається наприкінці курсу)						
Підсумковий контроль	ЕКЗАМЕН 40 балів Розрахунок коефіцієнту: 211:60 = 3,5						

V. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Дислалія як результат порушень функціонального та органічного характеру

Тема 1. Сучасні погляди на дислалію

План:

I. Теоретична частина:

1. Строки засвоєння у вимові звуків мовлення дітьми із нормальним фізичним слухом.
2. Дислалія, визначення, клінічна характеристика за причинами виникнення.
3. Вплив особливостей артикуляції звуків на оволодіння грамотою, на розвиток особистості дитини.

II. Тестовий контроль знань.

Основна література: 1,7,8.

Додаткова література:8,13.

Тема 2. Форми, види та механізми виникнення недоліків звуковимови

План:

I. Теоретична частина:

1. Класифікація дислалії відповідно до причин, механізмів, кількісних та якісних проявів дефекту звуковимови.
2. Функціональна дислалія, її форми відповідно до порушення психофізіологічного механізму; симптоматика.
3. Органічна дислалія, її зумовленість аномаліями будови артикуляційного апарату.
4. Своєрідність вимови звуків у контексті аномалій будови артикуляційного апарату.

II. Тестовий контроль знань.

Основна література: 1,9,11.

Додаткова література:8, 13.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Психолінгвістичний підхід до діагностики та корекції при дислалії

Тема 3. Процедура логопедичного обстеження при дислалії

План:

I. Теоретична частина:

1. Сутність психолінгвістичного підходу та його значення для організації процедури обстеження.
2. Мета, зміст та методика обстеження дитини з дислалією.
3. Диференціальна діагностика: відмежування дислалії від вікових особливостей мовлення, мінімальних проявів дизартрії, інших мовленнєвих

розладів.

II. Тестовий контроль знань.

Основна література: 8,9.

Додаткова література: 2,5,7.

Тема 4. Стратегія логопедичного впливу при дислалії

План:

I. Теоретична частина:

1. Принципи, зміст та методи логопедичної роботи, спрямованої на виховання правильної вимови звуків.
2. Характеристика основних етапів роботи над звуком: формування первинних вимовних умінь та навичок, постановки звуків і їх автоматизації, диференціації та введення у зв'язне мовлення.
3. Структура логопедичних занять при дислалії.
4. Використання вербального матеріалу, ігор, наочності, технічних засобів навчання, ритміки.

II. Тестовий контроль знань.

Основна література: 8,9.

Додаткова література: 2,5,7.

Тема 5. Недоліки вимови голосних звуків та методика їх подолання

План:

I. Теоретична частина:

1. Артикуляційно-акустична характеристика голосних звуків (а; о; у; е; и; і).
2. Механізм утворення голосних звуків.
3. Види недоліків вимови голосних звуків. Методика подолання порушень вимови голосних звуків.

II. Тестовий контроль знань.

Основна література: 1,2,3,4,9.

Додаткова література: 14,30,33,37.

Тема 6. Недоліки вимови приголосних звуків та методика їх подолання

План:

I. Теоретична частина:

1. Акустико-артикуляційна характеристика свистячих звуків (с; с'; з; з'). Механізм їх утворення.
2. Акустико-артикуляційна характеристика та механізм утворення шиплячих звуків (ш; ж).
3. Акустико-артикуляційна характеристика та механізм утворення африкатів (ц; ц'; дз; дз'; ч; дж, щ). Недоліки вимови свистячих та шиплячих звуків. Різновиди сигматизмів та парасигматизмів. Методика подолання недоліків вимови свистячих та шиплячих звуків.
4. Акустико-артикуляційна характеристика сонорних звуків (носових: м, н, н'; ротових: й, л, л', р, р') та механізм їх утворення. Недоліки вимови сонорних звуків (види йтоцизмів і парайотоцизмів, ламбдацизмів і параламбдацизмів,

ротацізмів і параротацізмів). Методика подолання недоліків вимови сонорних звуків.

5. Акустико-артикуляційна характеристика задньоязикових звуків (к, г, х) і глоткового „Г” та механізм їх утворення. Недоліки вимови даних звуків. Методика подолання недоліків вимови задньоязикових звуків.

6. Дефекти оглушення і одзвінчення приголосних звуків і методика їх подолання.

II. Тестовий контроль знань.

Основна література: 7,8,9,10,11.

Додаткова література: 1,8,9,11,12.

Тема 7. Специфічні напрями подолання порушень розвитку при поліморфній дислалії. Профілактика виникнення дислалії

План

I. Теоретична частина:

1. Послідовність виправлення неправильної вимови фонем у випадках складного порушення звуковимови.

2. Планування роботи над двома та більшою кількістю фонем.

3. Система логопедичного впливу при функціональній та органічній дислалії.

4. Технічні засоби навчання при дислалії. Робота над розвитком фонематичних процесів.

5. Профілактика дислалії.

II. Тестовий контроль знань.

Основна література: 7,8,9,10,11.

Додаткова література: 1,8,9,11,12.

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Дислалія як результат порушень функціонального та органічного характеру

Тема 1. Сучасні погляди на дислалію

Скласти таблицю-схему строків засвоєння звуків рідної мови дітьми в процесі нормального онтогенезу.

Тема 2. Форми, види та механізми виникнення недоліків звуковимови

Розкрити природу виникнення порушень мовлення шляхом створення конспекту роботи:

Соботович Е.Ф., Тищенко В.В., Бартенева Л.И., Данилавичюте Э.А., Андрусина Л.Е., Трофименко Л.И. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. – К.: «Актуальна освіта», 1997.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Психолінгвістичний підхід до діагностики та корекції при дислалії

Тема 1. Процедура логопедичного обстеження при дислалії

Здійснити добір дидактичного матеріалу для обстеження стану звуковимови та фонематичних процесів у дітей. Скласти таблицю-схему аналізу даних обстеження дітей із дислалією з опорою на індивідуальну мовленнєву картку. Скласти план першої бесіди з батьками дитини та дитиною з метою збору анамнезу.

Тема 2. Стратегія логопедичного впливу при дислалії

Скласти структуру логопедичних занять при дислалії з наведенням прикладів напрямів роботи на кожному з етапів заняття.

Тема 3. Недоліки вимови голосних звуків та методика їх подолання

Розробити індивідуальний план роботи з подолання недоліку вимови конкретного голосного звука.

Тема 4. Недоліки вимови приголосних звуків та методика їх подолання

Скласти таблицю видів статичних та динамічних артикуляційних вправ для постановки та автоматизації різних груп звуків.

Тема 5. Специфічні напрями подолання порушень розвитку при поліморфній дислалії. Профілактика виникнення дислалії

Скласти схему-таблицю послідовності подолання порушень в умовах поліморфної дислалії.

Карта самостійної роботи

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали
2 семестр		
<i>Змістовий модуль 1. Психолінгвістичний підхід до діагностики та корекції при дислалії</i>		
<i>Тема 1-2.</i> Сучасні погляди на дислалію. Форми, види та механізми виникнення недоліків звуковимови.	Практичні заняття, індивідуальні заняття, модульний контроль	10
<i>Змістовий модуль 2. Психолінгвістичний підхід до діагностики та корекції при дислалії</i>		
<i>Теми 3-7.</i> Сучасні погляди на дислалію. Форми, види та механізми виникнення недоліків звуковимови. Процедура логопедичного обстеження при дислалії. Стратегія логопедичного впливу при дислалії. Недоліки вимови голосних звуків та методика їх подолання. Специфічні напрями подолання порушень розвитку при поліморфній дислалії. Профілактика виникнення дислалії.	Практичні заняття, індивідуальні заняття, модульний контроль	25
<i>Разом 35 балів</i>		

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

(навчальний проект)

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Логопедія» – це вид навчально-дослідної роботи бакалавра, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Вид ІНДЗ – творчий проект: розробка альбому для обстеження стану сформованості мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
Складання плану, чіткість і послідовність викладу матеріалу	3
Обґрунтоване розкриття змісту, форм та методів роботи з дітьми, які мають порушення мовленнєвого розвитку.	від 1 до 20
Творчий підхід до виконання ІНДЗ	3
Якість оформлення роботи	4
Разом	30

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студента з дисципліни «Модуль II. Логопедія (дислалія)» оцінюються за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (ЄКТС), в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Контроль успішності здобувачів вищої освіти з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у Європейську кредитну трансферно-накопичувальну систему (ECTS) подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів
1.	Відвідування лекцій	11
2.	Відвідування практичних занять	10
3.	Робота на семінарських і практичних заняттях	50
4.	Модульні контрольні роботи	75
5.	Самостійна робота	35
6.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	30
$211: 60 = 3,5$ Студент набрав X балів; Розрахунок: $X: 3,5 = XX$ балів. XX балів = Загальна кількість балів		

Форма контролю – екзамен. Коефіцієнт з даної дисципліни дорівнює 3,5 ($211:60 = 3,5$).

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студента-бакалавра застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
Fx	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Контроль успішності здобувачів вищої освіти з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види й терміни контролю. Сума отриманих студентом балів в інтервалі від 1 до 60. Якщо здобувач вищої освіти набрав менше 35 балів він не допускається до складання іспиту.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача вищої освіти на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу. Реферативні дослідження, які виконує здобувач

вищої освіти за визначеною тематикою перевіряються викладачем. Модульний контроль знань здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань.

IX. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні*: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо), ретроспективний метод.

X. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ презентації теоретичного матеріалу в Power Point;
- ✓ роздаткові матеріали для самостійної роботи студента під час практичних занять;
- ✓ контрольні завдання для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- ✓ тести;
- ✓ РКР.

ХІ. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Охарактеризуйте дислалію з точки зору порушень, що мають різну природу.
2. Проаналізуйте систему становлення наукової думки з точки зору історії накопичення практичного досвіду визначення мовленнєвих порушень.
3. Розкрийте особливості прояву мовленнєвого порушення в різних вікових групах дітей. Доведіть важливість врахування вказаних особливостей для мовленнєвого розвитку.
4. Продемонструйте взаємозв'язок порушень звуковимови, якості опанування грамоти та особистості дитини.
5. Розкрийте сутність класифікації дислалії відповідно до причин її виникнення. Доведіть, що визначення причини виникнення дислалії є основою складання програми корекційного впливу.
6. Дайте визначення поняття дислалія. Розкрийте причини виникнення, механізм та симптоматику зазначеного мовленнєвого розладу.
7. Розкрийте сутність класифікації дислалії відповідно до механізмів її виникнення. Доведіть, що визначення механізму її виникнення є важливою складовою програми корекційного впливу.
8. Розкрийте сутність класифікації дислалії відповідно до кількісних та якісних проявів дефекту звуковимови. Доведіть, що аналіз таких проявів є необхідним для складання адекватної програми корекційного впливу.
9. Дайте акустико-артикуляційну характеристику свистячих звуків (с; с'; з; з') та розкрийте механізм їх утворення. Наведіть приклади їхніх порушень.
10. Дайте акустико-артикуляційну характеристику шиплячих звуків (ш; ж; ч) та розкрийте механізм їх утворення. Наведіть приклади їхніх порушень.
11. Дайте акустико-артикуляційну характеристику африкатів (ц; ц'; дз; дз'; ч; дж, щ) та розкрийте механізм їх утворення. Наведіть приклади їхніх порушень.
12. Дайте акустико-артикуляційну характеристику сонорних звуків (носових: м, н, н'; ротових: й, л, л', р, р') та розкрийте механізм їх утворення. Наведіть приклади їхніх порушень.
13. Дайте акустико-артикуляційну характеристику задньоязикових звуків (к, г, х) і глоткового (г) та розкрийте механізм їх утворення. Наведіть приклади їхніх порушень.
14. Розкрийте послідовність виправлення неправильної вимови фонем у випадках складного порушення звуковимови. Доведіть правомірність репрезентованої послідовності.
15. Розкрийте специфіку планування роботи, спрямованої на подолання недоліків вимови двох та більшої кількості фонем. Доведіть правомірність саме такої стратегії організації корекційного впливу.
16. Охарактеризуйте систему логопедичного впливу при функціональній та органічній дислалії. Зробіть порівняльну характеристику та обґрунтуйте необхідність диференційованого ставлення.
17. Охарактеризуйте зміст логопедичного обстеження. Обґрунтуйте необхідність аналізу результатів діагностики стану сформованості мовленнєвої функції.

18. Охарактеризуйте підготовчий етап корекційного впливу. Визначте мету корекції на даному етапі та шляхи її досягнення.

19. Охарактеризуйте етап постановки звуків та розкрийте сутність кожного зі способів, що складають зміст даного етапу. Проаналізуйте доречність використання кожного зі способів відповідно до характеру порушення.

20. Охарактеризуйте етап автоматизації звуків та репрезентуйте вимоги до вербального матеріалу, що використовується. Проаналізуйте послідовність подачі вербального матеріалу та поясніть, чим вона обумовлена.

21. Охарактеризуйте етап диференціації звуків та репрезентуйте вимоги до вербального матеріалу, що використовується. Проаналізуйте послідовність подачі вербального матеріалу та поясніть, чим вона обумовлена.

22. Охарактеризуйте процедуру обстеження артикуляційного апарату. Проаналізуйте послідовність подачі вербального матеріалу та поясніть, чим вона обумовлена.

23. Охарактеризуйте статичні вправи, вкажіть мету їх використання. Наведіть приклади відповідно до постановки певних звуків.

24. Охарактеризуйте динамічні вправи, вкажіть мету їх використання. Наведіть приклади відповідно до постановки певних звуків.

25. Охарактеризуйте вправи на розвиток дихання, вкажіть мету їх використання. Наведіть приклади відповідно до постановки певних звуків.

26. Розкрийте сутність організації діагностики з метою визначення сенсорного або моторного характеру дислалії. Назвіть конкретні вправи, що дозволяють отримати об'єктивні відомості стосовно механізму порушень. Наведіть приклади порушень.

28. Розкрийте сутність організації діагностики фонематичних процесів. Назвіть конкретні вправи, що дозволяють отримати об'єктивні відомості стосовно специфіки порушень. Наведіть приклади порушень.

29. Розкрийте сутність організації діагностики звуковимови. Назвіть конкретні вправи, що дозволяють отримати об'єктивні відомості стосовно специфіки порушень. Наведіть приклади порушень.

30. Визначте послідовність організації діагностики рухомості артикуляційного апарату. Назвіть конкретні вправи, що дозволяють отримати об'єктивні відомості стосовно специфіки порушень. Наведіть приклади порушень.

31. Охарактеризуйте процедуру діагностики, що дозволяє дійти правильного висновку стосовно особливостей вимови за типом пом'якшення. Назвіть типові недоліки вимови сонорних звуків.

32. Охарактеризуйте процедуру діагностики, що дозволяє дійти правильного висновку стосовно особливостей вимови. Назвіть типові недоліки вимови свистячих та шиплячих звуків.

33. Охарактеризуйте процедуру діагностики, що дозволяє дійти правильного висновку стосовно особливостей вимови.

34. Дайте визначення поняття «сигматизм». Визначте послідовність організації діагностики. Назвіть конкретні вправи, що дозволяють отримати об'єктивні відомості стосовно специфіки порушень. Наведіть приклади порушень.

35. Визначте сутність прийомів обстеження звуковимови. Назвіть показові

відомості, які необхідно отримати зі слів рідних дитини під час збору анамнезу.

36. Репрезентуйте діагностичну процедуру, в результаті якої стає можливим визначення наявності дефектів оглушення і одзвінчення приголосних звуків.

37. Дайте визначення поняття «поліморфна дислалія». Презентуйте діагностичну процедуру, результатом якої стає такий діагноз.

38. Дайте визначення поняття «мономорфна дислалія». Презентуйте діагностичну процедуру, результатом якої стає такий діагноз.

39. Охарактеризуйте специфіку розладів при органічній дислалії, визначте форми відповідно до порушення психофізіологічного механізму, опишіть симптоматику. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

40. Охарактеризуйте специфіку розладів при функціональній дислалії, визначте форми відповідно до порушення психофізіологічного механізму, опишіть симптоматику. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

41. Охарактеризуйте специфіку розладів при артикуляторно-фонетичній дислалії. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

42. Охарактеризуйте специфіку розладів при артикуляторно-фонематичній дислалії. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

43. Визначте сутність діагностики стану сформованості артикуляційної моторики та назвіть компоненти, що складають її зміст. Наведіть приклади діагностичних завдань.

44. Охарактеризуйте специфіку розладів при акустико-фонематичній дислалії. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

45. Визначте алгоритм кваліфікації порушень вимови. Наведіть приклади завдань, метою яких є визначення конкретних порушень.

46. Розкрийте алгоритм діагностики фонематичних процесів із зазначенням їх особливостей розвитку при дислалії.

47. Розкрийте алгоритм організації діагностики артикуляційного апарату та наведіть приклади завдань з метою обстеження.

48. Визначте сутність психолінгвістичного підходу та розтлумачте його значення для організації процедури обстеження. Наведіть приклади доречності використання даного підходу та назвіть його переваги.

49. Визначте зміст та послідовність обстеження артикуляційного апарату, м'якої мускулатури.

50. Розкрийте загальний алгоритм обстеження при дислалії. Визначте зміст та послідовність вивчення анамнестичних даних під час діагностики дислалічних порушень.

51. Охарактеризуйте основні етапи роботи з метою виправлення неправильної звуковимови. Наведіть приклади відповідних завдань, що складають зміст роботи на кожному з етапів корекції.

52. Охарактеризуйте технологію диференціальної діагностики, наведіть

прикладів завдань, спрямованих на уточнення діагнозу «дислалія».

53. Складіть послідовний план-схему формування голосних звуків (а; о; у; е; и; і), спираючись на їхню артикуляційно-акустичну характеристику.

54. Охарактеризуйте види недоліків вимови голосних звуків. Складіть послідовний план-схему формування правильної звуковимови звука [у]. Визначте специфіку корекційної роботи, яка спрямована на моделювання правильної вимови даного звуку.

55. Обґрунтуйте необхідність виконання пасивних вправ, визначте їхнє місце у контексті логопедичного заняття, наведіть приклади завдань.

56. Складіть загальну модель логопедичного заняття, яка відображає його структуру та зміст, що спрямовані на подолання дислалії. Обґрунтуйте доречність наведеної послідовності структурних компонентів.

57. Розкрийте зміст, назвіть методи та прийоми логокорекційної роботи з усунення дислалічних розладів. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань.

58. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу, яка спрямована на подолання недоліків вимови свистячих звуків. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань.

59. Розкрийте структуру логопедичних занять при дислалії. Визначте місце вербального матеріалу, ігор, наочності, технічних засобів навчання, ритміки у контексті логопедичного заняття. Наведіть приклади використання на різних етапах роботи.

60. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу, яка спрямована на подолання недоліків вимови шиплячих звуків. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань.

61. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу, яка спрямована на подолання недоліків вимови африкатів. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань.

62. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу, яка спрямована на подолання недоліків вимови сонорних звуків. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань.

63. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу, яка спрямована на подолання недоліків вимови задньоязикових звуків. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань.

64. Назвіть основні етапи роботи корекції неправильної вимови одного зі свистячих звуків. Складіть модель логопедичної роботи, що спрямована на подолання зазначеної вади

65. Назвіть основні етапи роботи корекції неправильної вимови одного з шиплячих звуків. Складіть модель логопедичної роботи, що спрямована на подолання зазначеної вади.

66. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу, яка спрямована на подолання дефектів оглушення і одзвінчення приголосних звуків. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань у необхідній послідовності

67. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу, яка спрямована на подолання органічної дислалії. Наведіть приклади відповідних корекційних

завдань у необхідній послідовності.

68. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу, яка передбачає подолання сигматизму. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань у необхідній послідовності.

69. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу у процесі додання міжзубного сигматизму. Наведіть приклади відповідних корекційних прийомів у необхідній послідовності.

70. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу у процесі додання порушень вимови сонорних звуків. Наведіть приклади відповідних корекційних прийомів у необхідній послідовності.

71. Складіть план-конспект заняття роботи з дитиною дошкільного віку, яка має пом'якшення приголосних звуків.

72. Складіть план-конспект заняття роботи з дитиною дошкільного віку, яка має увулярний ротацізм. Наведіть приклади відповідних корекційних прийомів у необхідній послідовності.

73. Складіть план-конспект заняття роботи з дитиною дошкільного віку, яка має ламбдацізм (за типом заміни на звук [w]). Наведіть приклади відповідних корекційних прийомів у необхідній послідовності.

74. Складіть план-конспект заняття роботи з дитиною дошкільного віку, яка має вади одзвінчення. Наведіть приклади відповідних корекційних прийомів у необхідній послідовності.

75. Складіть план-конспект заняття роботи з дитиною дошкільного віку, яка має вади оглушення. Наведіть приклади відповідних корекційних прийомів у необхідній послідовності.

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Беккер К.П., Совак М. Логопедия. – М: Медицина, 1981.
2. Винарская Е.Н. Дизартрия. – М., 2005.
3. Ипполитова А.Г. Открытая ринолалия /Под ред. О.Н. Усановой. – М., 1983.
4. Конопляста С.Ю. Ринолалія. Причини, механізми, основні форми порушення //Педагогіка та методики: спеціальні. Зб. наук. праць – К., 2000.
5. Логопедия: Учеб. пособие для студ. пед ин-тов по спец. Дефектология /Л.С. Волкова, Р.И. Лалаева, Е.М. Мастюкова и др.; под ред Л.С. Волковой – М., 2006.
6. Косякова О.О. Логопсихология: учеб. пособие / О.О. Косякова. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 254 с.
7. Гомзяк О. С. Говори правильно в 5 – 6 лет. Конспекты фронтальных занятий I периода обучения в старшей логогруппе / О. С. Гомзяк. – М.: Издательство ГНОМ и Д, 2009. – 128 с. – елек. Вар
8. Логопедія: Підручник для вищої школи / за ред. проф. М.К.Шеремет. – К.: «Слово», 2010. -376с.
9. Мастюкова Е.М. Ребенок с отклонениями в развитии: ранняя диагностика и коррекция. – М., 1992. – 95 с
- 10.Тоцька Н.І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класів.-Вид-о Радянська школа, К.: 1976.
- 11.Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. – К.: 1992. – 180 с.
- 12.Филичева Т.Б., Туманова Т.В. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием. Воспитание и обучение. – М.: ГНОМ Д., 2000. – 80 с.
- 13.Трошин О.В., Жулина Е.В. Логопсихология: Учебное пособие. – М.: ТЦ Сфера, 2005. – 256 с.
- 14.Лазарєва І.А. Неврологічні основи логопедії: Навчально-методичний посібник для студентів дефектологічних спеціальностей – Луганськ, 2005 – 132 с. – друк. вар., елек. вар.

Додаткова:

1. Буденная Т. В. Логопедическая гимнастика: Методическое пособие.— СПб.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2001.— 64 с. – елек. вар.
2. Мамедов А.А. Врожденная расщелина неба и пути ее устранения. – Екатеринбург, 1998.
3. Пиэтин Х.А. Использование пособий в послеоперационной работе с детьми, страдающими ринолалией //Дефектология. - №5. - 1971. -№3.
4. Поваляева, М. А. Полный справочник. Настольная книга логопеда. / М. А. Поваляева. - М.: АСТ: Астрель: Полиграфиздат, 2010. - 608 с.
5. Понятійно-термінологічний словарь логопеда /Под ред В.И. Селиверстова. – М.,1997.

6. Родителям детей с врожденными несращениями верхней губы и неба /Харьков Л.В., Яковенко Л.Н., Чехова И.Л. и др. – К., 2007.
7. Савченко М. А., Смирнова Л. О. Усунення вад вимови в учнів молодшого шкільного віку. К. “Радянська школа”, 1969.
8. Соботович Е.Ф. Особенности проявления и происхождения одной из форм косноязычия у детей дошкольного возраста // Дефектология. – 1971. – №2.
9. Соботович Е.Ф., Тищенко В.В., Бартенева Л.И., Данилавичюте Э.А., Андрусичина Л.Е., Трофименко Л.И. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. – К.: «Актуальна освіта», 1997.
10. Филичева Т. Б., Чевелева Н. А. Логопедическая работа в специальном детском саду. – М.: “Просвещение”, 1987.
11. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения. – М., 1981.
12. Довідник учителя-логопед Авт.-упор. Лупінович С.М. – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – 112 с.
13. Логопедия: методические традиции и новаторство / Под ред. С. Н. Шаховской, Т. В. Волосовец. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. – 336 с. – елек. вар.
14. Быстрова Г. А., Сизова Э. А., Шуйская Т. А. Логопедические игры и задания. – СПб.: КАРО, 2004. – 96 с. – елек. вар.
15. Визель Т. Г. Логопедические упражнения на каждый день для выработки четкой речи. – 10 с. – елек. вар